

KRISTLIKE KOOLIDE ROLL LIBERAALSES ÜHISKONNAS EESTI NÄITEL

Triin Käpp

Abstrakt

Käesolev artikkel küsib, milline võiks olla ja peaks olema kristlike koolide roll Eestis kui sekulaarses ühiskonnas. Teema aktuaalsuse rõhutamiseks ning avarama vaate saamiseks vaadeldakse kõrvale näiteid kahest Euroopa riigist – Belgiast ja Suurbritanniast –, mis toovad välja huvitavaid nüansse, kui sarnased võivad olla probleemid sõltumata riiklikust ja religioosest ajaloolisest taustast. Seejärel keskendub artikkel Eesti situatsioonile, lähitudes 2015. aastal Eesti Kirikute Nõukogu tellimusel ja uuringufirma SaarPoll läbiviidud uuringu „Elust, usust ja usuelust 2015“ tulemustest ning autori intervjuudest Eesti kristlike koolide juhtkondadega.

Märksõnad

Kristlik haridus, väärtuskasvatus, religiooniõpe

Eesti koolivõrk on üles ehitatud põhimõttel, et kõigil riigi elanikel peab olema võrdne ligipääs haridusele. Enamik koole on riigikoolid, mis kas alluvad kohalikule omavalitsusele või paiknevad haridus- ja teadusministeeriumi haldusalas (riigigümnaasiumid). Erakoolid saavad lisada maailmavaatelisi või pedagoogilisi nüansse (kristlik maailmavaade, Waldorfi pedagoogika jne) ja õpetada aineid (nt konfessionaalne usuõpetus), mida riiklikul koolil ei ole õigust teha (Põhikooli riiklik õppekava § 1, lg 7-8; Erakooliseadus § 11, lg 5). Seetõttu on Eestis võimalik kristlikku/konfessionaalset kooli rajada üksnes erakoolina. Erineva suunitlusega erakoole oli Eestis 2016/17. õppeaastal 47, mis moodustab 8,8% kogu Eesti koolidest (534 üldhariduskooli) (Haridus- ja teadusministeerium, *s.d.*).

Eestis on kristlike koolide hulk alates aastast 2013 hüppeliselt suurenenud: aastal 2013 asutati lisaks kuuele olemasolevale koolile veel kolm, seega on nüüd koole kokku üheksa. Aastatel 2016–17 õppis neis koolides kokku 1214 õpilast, mis on 17% rohkem kui eelmisel õppeaastal (Eesti Kristlike Erakoolide Liit, *s.d.*) – kristlikud koolid on paljuski alles kasvujärgus, neljas koolis ei ole veel saavutatud terviklik arv põhikooli klassi-komplekte (1.–9. klass).

Käesolev artikkel keskendub küsimusele, milline võiks olla ja peaks olema kristlike koolide roll Eestis kui liberaalses-sekulaarses ühiskonnas¹ ennekõike koolijuhtide pilgu läbi nähtuna. Andmaks teemale laiemat tausta, toon kõrvale näiteid kahest Euroopa riigist – Belgiast ja Suurbritanniast –, milles kristlike koolide osakaal on Eestiga võrreldes suurem, mis aga oma ühiskondlikult korralduselt sarnanevad Eestiga. Seejärel keskendun Eesti situatsioonile, lähtudes uuringufirma Saarpoll 2015. aastal Eesti Kirikute Nõukogu tellimusel läbiviidud uuringu „Elust, usust ja usuelust 2015“² (edaspidi EUU2015) tulemustest ja Eesti kristlike koolide juhtkondadega läbiviidud intervjuudest.

DEBATT KRISTLIKE KOOLIDE ÜLE EUROOPAS BELGIA JA SUURBRITANNIA NÄITEL

Need kaks riiki on valitud seetõttu, et pakuvad kaks huvitavat näidet riikidest, mis küll erinevad Eestist, kuid kus toimuvad sarnased sisulised debadid, sõltumata koolisüsteemi riiklikust taustast.

¹ Eesti ühiskond on üles ehitatud demokraatia põhimõtteid järgides ning inimõiguste taustale kõigi inimeste võrdsuse ning vabaduse kehtestades. Põhiseadus ei kõnele väärtustest, kuid sellest, mis on põhiseaduses kirjas, võime järeldada, mida riik väärtustab – peamiste terminitega käivad läbi mõisted nagu vabadus ja võrdsus. Seega võime öelda, et Eestis on tegu liberaalse demokraatiaga, nagu seda defineerib Michael J. Perry: „a democracy committed, first, to the proposition that each and every human being has inherent dignity and is inviolable and, second, to certain human rights against government – that is, against lawmakers and other government officials – such as the right to freedom of religion. The union of the two most widely affirmed political-moral ideals of our time – democracy and human rights – yields a third great political-moral ideal: liberal democracy.“ (Perry 2010)

² Uuringu ülevaatliku kokkuvõtte leiab siit http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Elus,%20usust%20ja%20usuelust_2015_ESITLUS_FINAL.pdf. Uuringu põhjal on välja antud kogumik „Kuhu lähed, Maarjamaa? Quo vadis Terra Mariana?“, Eesti Kristlik Nõukogu, 2016.

Belgias, kus suurem osa õpilasi käib katoliiklikes koolides (kuna tegu on traditsiooniliselt katoliikliku riigiga), on olukord Eestiga võrreldes diametraalselt erinev, kuid küsimuseasetused siiski kohati sarnased. Neid avab Leni Franken artiklis „In Favor of a Shift, Against Elimination: The Future of RE in Catholic Schools in XXI Century Belgium“. Eesti kontekstis huvitavaid sarnasusi on näiteks, et Belgia katoliiklikes koolides ei ole mitte kõik õpetajad katoliiklased (analoogselt Eesti kristlike koolidega, kus mitte kõik õpetajad ei ole kristlased)³; koolide väärtusaluseks on veendumus, et kõik inimesed on loodud Jumala näo järele (*Imago Dei*); katoliiklikes koolides õppivatest lastest paljud väidavad, et nende kodune usk ei ole katoliiklik, sarnaselt meie koolidega, kus koolivaliku aluseks ei ole alati mitte usuline kaalutus (Franken 2016; küsitlus kuue kristliku kooli lapsevanemate seas, sügis 2015, markeeritud LV1 – LV6).

Ühelt poolt Eestiga ühtaegu nii sarnane kui ka erinev on Frankeni rõhuasetus **vanemate valikuvabadusele**, mis ei ole tema arvates piisavalt tagatud koolikorralduse puhul, kus katoliiklikud koolid on enamuses⁴ ning sageli ei lähtu valik mitte väärtuspõhimõtetest, vaid kooli asukohast kodu lähedal – tihti on perele lähimad koolid üksnes katoliiklikud.⁵ Sarnane küsimus on ka Eestis, kuid sageli täpselt vastupidine – vanem võib tahta valida kristlikku kooli, aga see asub liiga kaugel. (Franken 2016; LV1 – LV6)

2016. aastal kuulutas Belgia valitsus, et õppeaastal 2016/2017 vähendatakse prantsuskeelses kogukonnas religiooniõpetuse tunde poole võrra ja need asendatakse kodanikuõpetusega (kumbagi üks nädalatund). Teema tõi endaga kaasa vastuolulisi arvamusi, mis küsivad taas nende väärtuste kohta, mida kool ja/või religiooniõpetuse tund endas kannab. Iga teemapüstitus kannab endas väärtusi ning usukogukonnad olid veendunud, et neile olulisi teemasid käsitletakse kodanikuõpetuse tundides vastupidise rõhuasetusega (Gagliarducci 2016). Taas on tegu nii vanemate valikuvabaduse kui ka liberaalsete valikute andmise võimaluse küsimusega. Kuna muudatust alles viiakse läbi, on praegu veel vara sisulisi järeldusi teha.

³ Kasutan siin meelega laiemat mõistet kui katoliiklased, sest meil on kristlike koolide puhul tegu väga erinevate koolidega ning kõigis on nii kooli nimekonfessiooni kuuluvaid, teistesse konfessioonidesse kuuluvaid kui ka mitte kristlastest õpetajaid.

⁴ Näiteks keskastmes õppis 2011. aasta seisuga 68,6% lastest erakoolides; <http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Belgium/Education> 15.05.2017;

⁵ *Ibid.*

Suurbritannias on diskussioon väldanud juba aastakümneid. Aastatel 2002–2004 arutlesid teema üle Johan de Jong ja Ger Snik, kes jagasid n-ö usukoolid mõõdukateks ja fundamentaalseteks⁶ ning väitsid, et usukoolide mõõdukad versioonid sobituvad kenasti liberaalsesse keskkonda ja neid tuleks ka riiklikult võrdselt kohelda (Jong, Snik 2002). Sellele tuli vastus Neil Burtonwoodilt, kes artiklis „Social Cohesion, Autonomy and the Liberal Defence of Faith Schools“ argumenteerib, et usukogukondade eesmärgiks on just usukoolide tugevad versioonid (Burtonwood nimetab fundamentaalseid koole tugevateks) ning see on oluline aspekt, mida arvesse võtta. Ta arutleb, et teatavad väärtused on omavahel alati konfliktis. Näiteks kui usukoolid pakuvad **võimalust kuhugi kuuluda, välistavad nad seeläbi aga inimese individuaalsuse**. Või teiselt poolt on **vane matel õigus kasvatada lapsi oma veendumuste kohaselt ja liberaalsel riigil on õigus kasvatada oma kodanikke** – ka need kaks õigust võivad konfliktis olla ning perekondade õigused võivad vähendada lapse õigusi olla täielikult sidustunud ühiskonda, milles ta kasvab. Burtonwood väidab, et seega võib usukoolide kantavaid väärtusi siduda liberaalse ühiskonna omadega, aga kindlasti tuleb silmas pidada, et see ei kehti mitte kõikide usukoolide puhul (Burtonwood 2003).

Diskussiooni jätkudes kaitseb Alan Dagovitz oma artiklis „When Choice Does Not Matter: Political Liberalism, Religion and the Faith School Debate“ (Dagovitz 2004) usukoole vaatenurgast, mis näitab kõikehõlmava ja poliitilise liberalismi erinevusi. Küsimus on, kas **valikuvabadus**, sh vabadus valida oma usku, on osa liberaalsest maailmavaatest. Ta väidab, et liberalism sobib kokku erinevate eluhoiakutega, sh nendega, mis ei väärtusta individuaalset valikut.

2003. aastal võtab Robert Jackson kokku **koolide rahastamise** küsimuse (Jackson 2003) (valdkond, mis on ka Eestis pidevalt teemaks) ning jõuab järeldusele, et küsimus ei ole niivõrd selles, kas tegu on usupõhiste koolidega või mitte, küsimus on selles, kuidas koolid tegelevad tundlike küsimustega, nagu sotsiaalne õiglus, religioonide tolerant, teadmised

⁶ Mõõdukad usukoolid – koolid, mille esmane eesmärk on anda baasteadmine sellest, mis on hea. Need koolid küll lähtuvad ühest konkreetsest usulisest traditsioonist, aga ei välista teiste traditsioonide eksisteerimist nende kõrval ning annavad laiemad teadmised erinevatest usulistest lähenemistest; fundamentaalsed usukoolid on pigem teistest eralduvad ning üksnes ühte konkreetset ususteemi edastavad ja selle järgijaid kasvatavad (Jong; Snik 2002).

religioonide kohta, oskus mõelda kriitiliselt, avatud dialoog eri taustaga õpilaste vahel.

Aastal 2004 on Jo Cairns koos Roy Garneri ja Denis Lawtoniga andnud välja kogumiku „Faith Schools: Consensus or Conflict“, kus autorid annavad ülevaate usukoolide minevikust, olevikust ja tulevikust ning küsivad, mis on usukoolide roll tänases modernses ühiskonnas. (Cairns, Gardner, Lawton 2004)⁷

Arutelu jätkus ja päädis aastal 2012 avaliku debatiga „Westminster Faith Debate“⁸, milles kõnelesid prof Robert Jackson ja prof James Conroy, debatti juhtisid prof Linda Woodhead ja Charles Clarke, oponeerisid prof Richard Dawkins ja piiskop John Pritchard. Peamine küsimus oli usu koht ja roll koolis – nii ametlikus õppekavas kui ka väljaspool seda. Debatt käsitles ka Eestis väga levinud küsimusi, kus jäädigi eriarvamustele.

- Kas lapsi tohib usku õpetada⁹ või on sellisel juhul tegu indoktrineerimisega? Ehk siis kas lapsi tuleks hoida uskumuste suhtes n-ö puhta lehena, et nad saaksid täiskasvanuna teha ise valikuid, või on peamine lapsevanemate õigus kasvatada oma lapsi omaenda maailmavaatest lähtuvalt? See on küsimus, kus vastandub lapsevanemate soov, et nende lapsed kasvaksid ka koolis üles sama maailmavaate järgi, mida järgitakse kodus.
- Kas ja kuidas tuleks religioosseid koole rahastada ning mis roll on siin riigil? Ühelt poolt kõlab arvamus, et usukoole ei tohiks rahastada ühisest rahakotist ja riiklikud üldhariduskoolid peaksid olema avatud kõigile; teiselt poolt leitakse, et kuna usk on väga oluline väga paljudele brittidele, siis oleks vajalik, et valitsus toetaks mitmekülgeid

⁷ Raamat annab laia ülevaate, kuigi keskendub Suurbritannia olukorrale. Raamat algab üldpildi andmise ja ajaloolise tagasivaatega, kõneleb juriidilisest raamistikust ning seejärel sotsiaalsest sidususest ja/või eristumisest, sotsiaalsest kapitalist, erinevatest eelarvamustest ja praktikatest n-ö usukoolide juures ning identiteediloolest. Suurbritannia kõrval tuuakse ka näiteid rahvusvaheliselt areenilt, sh Põhja-Iirimaalt, Ameerikast ja Prantsusmaalt, ning raamat lõpeb küsimusega, kas usukoolid on tee edasi seda nii kodanikkonna kasvatamise kui ka poliitiliste küsimuste seisukohast.

⁸ 22.02.2012 toimunud debatti on võimalik järele vaadata ning selle kokkuvõtteid luge-da <http://faithdebates.org.uk/debates/2012-debates/religion-and-public-life/richard-dawkins-faith-in-schools/#> (27.03.2017)

⁹ Inglise keeles kõlab termin *teaching into religion* ja olen selle võtnud Frankeni artiklist (Franken 2016), kuna leian, et see on hea termin kirjeldama olukorda, kui lapsi õpetatakse konkreetselt ühe usuvoolu/konfessiooni järgijateks.

haridusasutusi lähtuvalt inimeste maailmavaatelistest alustest. Küsimus seisneb selles, kas usukoolid võiksid olla riikliku koolisüsteemi osa, sest paljude kodanike jaoks on usk oluline, või peaksid kõik koolid olema usu suhtes neutraalsed.

- Milline roll on lisaks religiooniõpetusele jumalateenistustel ja muudel usulistel kogunemistel? Ühelt poolt on toodud väide, et igasugused usulised kogunemised on anakronistlikud ega tohiks seega olla kohustuslikud, teiselt poolt on aga jumalateenistuslik elu oluline, kuna kannab inimese terviklikku olemist, ning seega peaks iga kool saama ise otsustada, millisel kujul ta oma õpilasi ja töötajaid, nii religioosseid kui ka mittereligioosseid, teenib.

Ülaltoodud debatid on vaid kaks näidet Euroopast. Sellised küsimused nagu hindamine, vanemate valikuvabadus, koolide rahastamine, möödukad-fundamentaalsed usukoolid ja koolide roll ühiskonnas on aktuaalsed ka Eestis. Käesolev artikkel vaatlleb neist viimast ja küsib, milline on kristlike koolide roll Eesti liberaalses ühiskonnas.

METOODIKA

Kasutan analüüsis kahte peamist allikat: uuringut „Elust, usust ja usu-elust“ 2015 (EUU2015) ning oma intervjuusid kristlike koolide juhtkondadega.

Esimene religioonisotsioloogiline uuring toimus taasisesisvunud Eestis aastal 1995 ning sellest alates on viieaastase intervalliga järjepidevalt uuritud eestlaste usulisi vaateid sotsioloogiliste meetoditega (Eesti Kirikute Nõukogu, *s.d.*) Tegu on juhuvalimi silmast silma intervjuudega, kokku küsitletakse *ca.* 1000 inimest. Aastal 2015 oli vastanuid 1002, sh 48% mehi ja 52% naisi, vastanute profiile vaadates on näha, et esindatud olid võrdse osakaaluga nii erinevad vanused kui ka geograafilised piirkonnad, samuti erinesid vastajate haridustase ning netosissetulek (Maasoo 2015).

EUU2015 uuris inimeste suhtumist religiooniõpetusse tavakoolides ja kristlikesse koolidesse kui nähtusesse, küsides mh „Oletagem, et Teil on kooliminev laps – kas Te paneksite oma lapse kristlikku üld-

hariduskooli?“, „Palun põhjendage, miks Te paneksite/olete pannud/ ei paneks oma lapse kristlikku üldhariduskooli?“ (Elust, usust, usuelust 2015). Kristlikesse koolidesse puutuvate küsimuste vastuste puhul ei saa kahjuks vaadelda muutusi ajas, kuna need küsimused olid uuringus esimest korda. Küsimuste lisamise uuringusse pakkus välja tööühm, kuhu kuulus ka allakirjutanu.

Selleks et artikli uurimisküsimusele vastust leida, viisin kuue kristliku kooli juhtkonnaga läbi poolstruktureeritud intervjuud (viiel korral osales kaks inimest kooli juhtkonnast, ühel korral üks), mida analüüsisin teemaanalüüsi meetodil.

Intervjuu küsimustikud koostasin, lähtudes varem läbiviidud kirjaliku küsitluse vastustest ja koolide kodulehel esitatud dokumentatsioonist, peamiselt õppekava üldosast ning arengukavas ära toodud põhiväärtustest ja eripäradest. Kirjalikud küsimustikud saatsin kõikidele kristlike koolide juhtkondadele, töötajatele ja lapsevanematele sügisel 2015 ning neile vastas kuue kooli juhtkondadest üheksa inimest.

Nii siinses artiklis kui ka oma doktoritöös („Kristlike koolide ja kristliku väärtuskasvatuse roll sekulaarses ühiskonnas, Eesti näitel“, plaanitav kaitsmine Tartu Ülikoolis) käsitletavate koolide valimi koostamisel püüdsin kõikse valimi poole, kuid lõplikku valimisse jäid koolid, kellel oli aega ja võimalust minuga koostööd teha (üheksast kuus).

Küsisin intervjuus teiste hulgas küsimuse „Millist rolli kannavad teie arvates kristlikud koolid Eesti ühiskonnas?“. Artiklis analüüsitud materjal tuleneb peamiselt selle küsimuse vastustest. Siiski mitte ainult, sest intervjuude käigus kaldus jutt ka teiste küsimuste puhul aeg-ajalt teema juurde, miks on kristlikke koole Eestis ikkagi tarvis. Intervjuud transkribeerisin, analüüsisin ja tõin välja võimalikud põhjendused, miks on kristlikku erakooli tarvis ning milline roll koolidel meie ühiskonnas on. Juhtkonnad lähtusid oma vastustes laiemast pildist ja omaenda kui juhtkonna eesmärkidest kooli arengul, kuid samuti tutvumisvestlustel ja edaspidises suhtluses lastevanematelt saadud tagasisidest. Kuna lapsevanemate tagasiside mõjutab koolijuhi tööd erakoolis tuntuvalt, siis on raske eristada, millised vastused lähtusid lapsevanematelt ja millised olid koolipidaja enda juba juurdunud veendumused – isegi kui koolipidaja viitas oma vastuses lapsevanematele, oli suures osas näha, et vahetegemine oleks kunstlik.

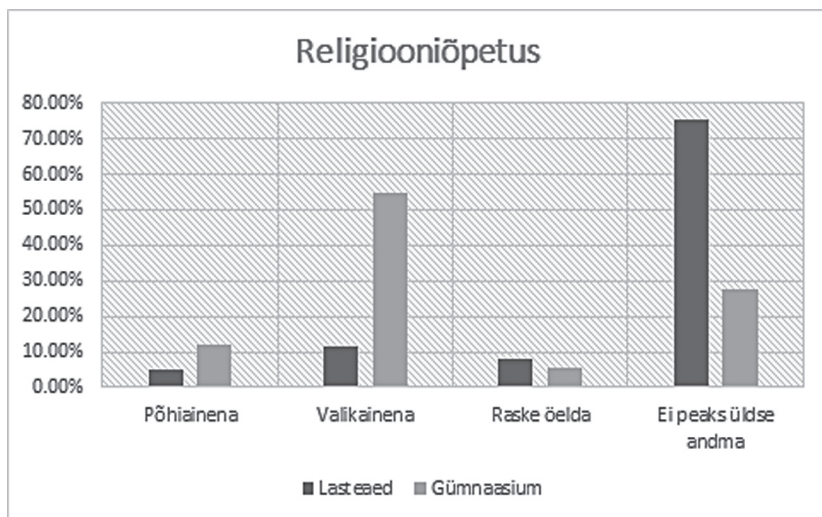
Vastustele viidates kasutan lühendeid J1–J6, mis tähistavad kuue kooli juhtkonnaga peetud intervjuusid, mille viisin läbi osaliselt 2015. aasta novembris ja osaliselt 2017. aasta aprillis-mais.

EESTI ÜHISKONNA SUHTUMINE RELIGIOONI JA KOOLI SEOTUSESSE

Järgmisena vaatlen uuringu EEU2015 tulemusi oma uurimisküsimusest lähtuvalt ning toon välja võimalikud üldistused. Esmalt kajastan veidi kaugemat küsimust, et mõista, millises vanuses eeldatakse religiooni-teemalist õpetust, ning seejärel vaatlen kristlike koolide kohta käivaid küsimusi. Teema on relevantne, kuna näitab inimeste üldist hoiakut religioonialaste teadmiste omandamise vajalikkuse suhtes.

Millal tuleks õpetada religiooniõpetust?

Munitsipaalkoolis toetatakse religiooniõpetust, kas põhi- või valikainena, pigem gümnaasiumiosas. Vastuste puhul küsimusele „Millistes kooliastmetes peaks religiooniõpetuse aine kuuluma põhiainetes hulka, millistes

valikainete hulka ja millistes ei peaks seda õppeainet üldse õpetatama?“ on näha selget tendentsi, et mida vanemad on lapsed, seda suurem hulk vastajaid arvab, et lapsed on n-ö valmis läbima religioonialast kursust: lasteaias pooldab religiooniõpetust valikainena 11,7%, põhiaienena 5,2% ja 75,2% vastanutest arvab, et ei peaks üldse andma, samas kui gümnaasiumis on vastavad protsendid valikainena 54,8%, põhiaienena 12,2% ja üldse mitte 27,4%.

Nende osakaal, kes arvavad, et ainet ei tohiks vastavas eagrupid üldse õpetada, väheneb iga kooliastmega üldjoontes 10% võrra.¹⁰ Seega on näha väga selge tendents, et religiooniõpetust tuleks vastajate hinnangul anda võimalikult vanematele lastele ja valikainena. Üldiselt suhtub ainesse positiivselt siiski 40% inimestest.¹¹

Huvitav on küsida, millisest religiooniõpetuse kontseptsioonist vastajad lähtusid, kuna meediapildi põhjal võib arvata, et teadlikkus riikliku õppekava sisust, mille eesmärk on suurendada õpilase teadmisi erinevate religioonide kohta ja kujundada tolerantset suhtumist endast erinevasse, samuti omaenda ja teiste väärtusmaailma mõistmine ja analüüs, on siiski vähene.

Suhtumine kristlikesse koolidesse

Kristlikesse koolidesse on suhtumine ettevaatlikum. Küsimusele „Kuidas te suhtute kristlikesse üldhariduskoolidesse Eestis“¹² vastas 44,3%, et suhtub toetavalt või pigem toetavalt, sest kristlikud üldhariduskoolid rikastavad Eesti ühiskonda, samas 9,4% ei oska sellele küsimusele vastata. Toetavalt või pigem toetavalt vastanutest omakorda peaaegu pooled (48%) olid kristlased.

¹⁰ EEU 2015 küsimus K48 „Millistes kooliastmetes peaks religiooniõpetuse aine kuuluma põhiainet hulk, millistes valikainete hulka ja millistes ei peaks seda õppeainet üldse õpetatama?“, vastanuid 1002.

¹¹ EEU 2015 küsimus K49 „Palun põhjendage oma üldist suhtumist religiooniõpetusse“, vastanuid 1002.

¹² EEU 2015 küsimus K50 „Kuidas te suhtute kristlikesse üldhariduskoolidesse Eestis? A. Suhtun toetavalt, sest kristlikud üldhariduskoolid rikastavad Eesti ühiskonda; B. Suhtun taunivalt, sest üldhariduskoolid ei peaks olema seotud kirikute või usuga“, vastanuid 1002.

Oma lapse paneks kristlikku kooli 17,8% vastanutest, neist omakorda 2/3 olid kristlased. „Ei tea“ vastas küsimusele 11,1%.¹³

Küsimusele, miks paneksite lapse kristlikusse üldhariduskooli¹⁴, millele said vastata vaid need, kes kas oleksid nõus lapse sellisesse kooli panema või juba olid pannud (viimaseid oli vastanute hulgas 0,5% ehk viis vastanut),¹⁵ oli võimalik anda vaba vastus, mistõttu vastuseid tuli erinevaid. Siiski on võimalik üldistavalt öelda, et peamine soov on anda lapsele vaimne kasvatus. Samuti soovitakse, et last suunatakse õigete väärtushinnangute, moraali ja Jumala juurde ning et laps omandaks peamised teadmised kristlusest, piiblist ja usukommetest.

Sellisel vastanute kohta võib üldjuhul öelda järgmist: nad on 40-aastased või vanemad ning neil on kesk- või kõrgharidus. Nii eestlaste kui ka venelaste vastused on üsna sarnased, vaid moraaliga tegelemist peavad eestlased veidi olulisemaks, teised rahvused hindavad pigem just vaimset aspekti. Valdav enamik sellisel vastanuid olid kristlased, aga neil oli ka kogu selle grupi vastanute hulgas enamus. Siiski on huvitav tõdeda, et näiteks teadmisi kristlusest, piiblist ja usukommetest väärtustasid ka mõned neist vastanutest, kes iseenda määratluse kohta sõnasid, et religioossed teemad neid ei huvita.

Seega võib kokkuvõtlikult öelda, et kristlike koolide tugevust nähti ennekõike vaimses kasvatuses, Jumala tundmises; teadmiste andmises kristluse, piibli ja usukommete kohta; moraali ja eetika teemadega tegelemises.

Kui vaadata, miks ei soovita last kristlikku üldhariduskooli panna,¹⁶ tulevad ilmselgelt välja järgmised teemad: a) laps võiks ise otsustada, mida ta usub; ei soovi seda lapsele peale suruda või laps võiks seda otsustada vanemas eas; noorena kardetakse ajupesu; b) pere ei ole kristlik; c) ei peeta vajalikuks või ei teata kristlikest üldhariduskoolidest piisavalt.

¹³ EEU 2015 küsimus K51 „Oletagem, et Teil on kooliminev laps – kas Te paneksite oma lapse kristlikku üldhariduskooli?“, vastanuid 1002.

¹⁴ EEU 2015 küsimus K51A „Palun põhjendage, miks Te paneksite/olete pannud oma lapse kristlikku üldhariduskooli“, vastanuid 178.

¹⁵ EEU 2015 küsimus K51 „Oletagem, et Teil on kooliminev laps – kas Te paneksite oma lapse kristlikku üldhariduskooli?“, vastanuid 1002.

¹⁶ EEU 2015 Küsimus K51B „Palun põhjendage, miks Te ei paneks oma last kristlikku üldhariduskooli“, vastanuid 713.

Nende hulgas, kes oma lapsi kristlikku kooli ei paneks, on nii kristlasi, maausulisi, vaimseid otsijaid kui ka neid, keda religiooniteemad ei huvita, kusjuures kristlaste osakaal on tuntav. Kui nüüd vaadelda neid ülaltoodud enim antud vastuseid, siis sääraselt vastajaid võib kirjeldada kui pigem keskharituid (kuigi ka põhi- ja kõrgharitute osakaal oli tuntav) ja nooremaid, kuni 40-aastasi, eestlased kergelt ülekaalus.

Huvitav on märkida, et ka need, kes end ankeedis kristlasena identifitseerisid, vastasid ometi, et ei soovi panna last kristlikku kooli, kuna nende perekond ei ole kristlik. Kas siit läheb veelahe nime- ja praktiseerivate kristlaste vahel või on tegu näiteks juhtumiga, kus üks vanem on kristlane, aga teine mitte, seda on raske öelda.

Järeldused

Kui vaadata vastuseid, võib siit välja lugeda kolme tõlgendust.

- a) Nii üldisest suhtumisest religiooniõpetusse kui ka viimastest vastustest on näha, et usuteemadega tuleks mitme vastanu arvates tegeleda vanemas eas. Kuna kristlikud koolid on kõik siiski põhikoolid ning mitmel neist on hetkel vaid esimesed kaks kooliastet ja lasteaed, siis on mõisteta, et osaliselt on soov oma lapsi sinna mitte panna seotud sellega, kuigi otseselt väljendas seda vaid 80 vastanut. Selline mõtteviis läheb aga vastuollu enamiku lapse arengu teooriatega, kus näeme, et lapse usuline areng on seotud tema emotsionaalse, sotsiaalse ja kognitiivse arenguga.¹⁷ Siin on tegu tõsise mõttekohaga.
- b) Kristlikud koolid on niivõrd uued, et nende vajalikkuses ei kahelda, aga oma lapse sinna panekuks tuleks enne ära oodata ka esimesed põhikooli lõpetajad ning üldiselt oleks vajalik suurem informeeritus kristlike üldhariduskoolide olemuse kohta.
- c) Tegemine on sarnase nähtusega, mida saab kirjeldada mõistega vikaar- ehk asendus kristlus. Mõiste pärineb Grace Davielt (Davie 2010) ning Eesti arutelumaastikule on selle toonud Lea Altnurme, kes kirjutab: „Selle mõiste võiks uuesti määratleda nähtusena, milles

¹⁷ Seda teemat uurib nt J.W. Fowler, kelle usulise arengu astmete staadiumeid saab üle vaatlikult näha siin: <http://www.psychologycharts.com/james-fowler-stages-of-faith.html>, vaadatud 19.01.2018; eesti keeles on ülevaatliku artikli kirjutanud Meeli Tankler ja selle leiab EKNi haridustöö kodulehelt [http://haridus.ekn.ee/usuline-areng-laste-
too/](http://haridus.ekn.ee/usuline-areng-laste-
too/), vaadatud 07.12.2017;

mittekristlik enamus on huvitatud, et kristlik vähemus hoiaks traditsioonilisi usulisi kombeid ja moraali talle ja teostaks neid üldiseks hüvanguks.“ (Altnurme 2016) Kristlike koolide konteksti panduna kõlaks see nii: me suhtume kristlikesse koolidesse positiivselt, aga oma lapsi me sinna ei paneks.

KRISTLIKE KOOLIDE ROLL LIBERAALSES EESTIS JUHTKONDADE PILGU LÄBI

Järgmisena analüüsin Eesti kristlike koolide juhtkondadega läbiviidud intervjuusid, mis on kodeeritud vastavalt J1–J6.

Esitasin kristlike koolide juhtkondadele küsimuse, kuidas nemad näevad, miks on meie tänases ühiskonnas kristlikku kooli vaja. Koolijuh-tide vastused lähtusid ühelt poolt omaenda kooli juhtimise ja kooli toimimise põhimõtetest, aga teisalt ka peredega peetud vestlustest ning perede ootustest, eeldustest ja hirmudest. Analüüsis ei ole ma neid kahte poolt teineteisest eristanud, sest kooli kui kogukonna ülesehitamisel ongi ka vanemate mõtted väga oodatud ja osa kooli arengust ning seega on loomulik, et juhtkond sageli lähtubki lapsevanemate väljatoodud arvamustest.

Kui vaadelda kõiki kuues koolis tehtud intervjuusid, siis joonistub välja üsna selge pilt. Eristus neli olulist teemat või valdkonda, mida kor-duvalt rõhutati:

- väärtusühtsus kodus ja koolis,
- turvaline traditsionaalsus,
- usuteemadel rääkimise vabadus ja turvalisus,
- kristlik inimesekäsitus.

Lisaks neile võib läbiva joonena näha muret ühiskondliku lünga pärast usulise hariduse andmises. Kristlikel koolidel tuleb sageli tegeleda teemadega, mis johtuvad sellest, et inimesed ei tea, milline võib üks kristlik kool olla või millist haridust seal antakse. Nõukogude okupatsiooni ateismipropaganda mõjud on siin selgesti tuntavad.

Järgmisena avan kõiki neid valdkondi laiemalt.

Esimene valdkond: väärtusühtsus kodus ja koolis.

See teema kõnetab eelkõige kristlikke peresid. Välja saab tuua järgmised aspektid: kristlik usk kui kogu elu (sh haridust) hõlmav maailmavaade, turvaline ja tuttav kasvukeskkond, rahulik viis oma identiteeti välja kujundada.

Kõik koolijuhid rõhutavad väärtusühtsuse küsimust, et lapsel oleks sarnane väärtussüsteem nii kodus kui ka koolis, need on kaks peamist keskkonda, mille mõjuväljas laps kasvab. Lapse harmoonilise kasvamise jaoks on oluline, et need keskkonnad ei vastanduks teineteisele, vaid toetaksid teineteist ning seeläbi ennekõike last ja tema arengut. Kui perekonnal on kristlik taust, siis soovivad nad samasugust keskkonda ka koolis, et tagada lapse terviklik areng. „Seda on vaja sellepärast, et on hulk inimesi, kelle jaoks kristlik maailmavaade on nende elu“ (J1).

Kui laps tuleb kristlikust kodust, siis ta on harjunud maailma mõtetama kristlikul moel; kui ka kool jagab sarnast maailmavaadet, siis on lapsele tagatud turvaline kasvukeskkond.

„Igapäevane folkloor, kui sa ise oled kristlikust perekonnast, ta on harjunud, et see on normaalne, kui sa räägid sellistest asjadest, ja kui see folkloor jätkub ka koolis, see on tema jaoks turvaline situatsioon rääkida nendes terminites, selles keeles, see on lapsele turvalise kasvukeskkonna tagamine.“ (J4)

Koolijuhid näevad ka seda, et säärast väärtusühtsust on võimalik tagada üksnes kristlikus koolis, kuna munitsipaalkoolid ei saa anda kristlikku kasvatust ega peagi seda tegema: „Meil ei ole ka ühiskonna tasandil koolides võimalik seda [kristlikku väärtuskasvatust] sisse viia ja ma ei tea, kas see on ka vajalik. Siis saavadki seda antud hetkel täita kristlikud koolid ja lasteaiad.“ (J1)

Lapsed ei ole valmis tihti konfronteeruma oma isikliku usu tasandil väga noores eas. On vanemaid, kes arvavad, et kristlaste lapsed peaksid nimelt käima tavakoolis, et rõhutada kristluse „normaalsust“, kuid kristlike koolide juhid arvavad, et lapsed on selleks valmis pigem pärast põhikooli lõppu, seni on neil tõhusam kasvada väärtusühtses maailmas: „Mida meie oma laste puhul näeme, ikkagi kui nad lõpetavad põhikooli, nad on julgemad seisma nende väärtuste eest, nad on kujunenud valmis isiksusteks. Ja nad tõesti on julged ja nad ei häbene oma usku ja nad lähevad edasi.“ (J6)

Seega on koolide juhtkondade arvates üks olulisi rolle kristlikest peredest tulevate laste väärtusühtsuse tagamine, mis on ka Eesti seaduste järgi praegu võimalik ainult erakoolis.

Teine valdkond: turvaline traditsionaalsus

Koolijuhid töid välja, et mittekristlike või teisest konfessioonidest perekondade puhul on koolivaliku põhjuseks sageli see, et on ette teada väärtused, millest kool lähtub. Intervjuudes kasutati väljendit, mis iseloomustab seda teemat tervikuna: turvaline traditsionaalsus. Siinkohal peeti silmas peamiselt seda, et perekond kujutab üpris täpselt ette, milliseid väärtusi kristlikud koolid edastavad, ja soovivad neid väärtusi ka oma lapsele. Seega kuuluvad selle valdkonna alla järgmised aspektid: kindlus kristlikes väärtuses ja soov neid oma lastele edasi anda, vajadus millegi püsiva ja kindla järele, mis on süsteemne ja terviklik.

Koolijuhtide hinnangul on turvaline traditsionaalsus mõistetav ennekoike sellena, et kool ei lähe kiirelt kaasa maailmas toimuvate muudatustega ja seda nimelt väärtuste mõttes.

„Miskit on turvaline, traditsiooniline, heas või vanas mõttes, ka heas mõttes natuke konservatiivne, ei katsetata laste peal igasuguseid uuenduslikke põhimõtteid või väärtusi, võetaks last loomulikult nii, nagu ta on, ja me vastastikku austame – nii pere kui kool – teineteise seisukohti, aga siin ei tohi olla nii suured käärid.“ (J2)

Samamoodi on koolijuhid kogenud, et tihti soovitakse, et laps saaks kristlikest väärtustest mõjutatud, kuid ei osata ise seda edasi anda. „Väga paljud vanemad tulevad ka sellega, et teate ma tahaks, aga ma ei oska. Ma ei oska nendel teemadel rääkida. See on konkreetne lünk siin ja seda pühapäevakool ei täida.“ (J1) „(Seda on vaja sellepärast ...) või siis selliseid lapsevanemaid, kes tahavad saada, et nende laps saaks mõjutatud sellest keskkonnast.“ (J1)

Kristlikust koolist oodatakse terviklikku ja selget maailmavaadet, mis looks selgust meie hektilises maailmas, kus on võimalik religioosse veendumusega järgida väga erinevaid suundumusi, olgu tegemist tervikliku toitumise või lapse kasvatamise meetoditega. Kristlik kool pakub turvalise ja kindla raamistiku, milles toimida.

„Lapsevanemad ei orienteeru selles maailmas hästi. Siis nad lähevad mingisuguse suundumuse või vooluga kaasa, ei haarata tervet pilti, vaid mõeldakse, et oh, see on nüüd õige, ja siis hakatakse hästi religioosselt seda jälgima, seda õiget suunda, ja siis minnakse nagu üle vindi mingite asjadega.“ (J4)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kristlikku erakooli väärtustavad kooli-juhtide hinnangul paljud pered seetõttu, et nad oskavad eeldada, millist haridust ja milliseid väärtusi kool kannab. Kooli roll ühiskonnas on juhtide sõnutsi kui kindla väärtustoe andmine lastele, selline, mida vanemad sageli ise ei oska anda.

Kolmas valdkond: usuteemadel rääkimise vabadus ja turvalisus

See on teema, mis on oluline nii kristlikele kui ka mittekristlikele peredele. Siia alla kuuluvad järgmised aspektid: usuteemadel kõnelemise vabadus ja julgus, turvaline keskkond oma usku tunnistada ja avastada või ka usus kahelda, samuti sõnavara andmise tähtsus, et oleks keel, milles oma mõtteid väljendada.

Koolijuhid rõhutavad, et kristliku kooli üks olulisi ülesandeid on luua turvaline keskkond usuteemadel kõnelemiseks. See on turvaline nii neile lastele, kes on harjunud kodus usuteemadel vabalt kõnelema, et nad ei satuks naerualuseks („Toetab lapse maailmapilti, et ta ei satu põlu alla või naerualuseks“ (J4)), kui ka neile lastele, kellega neil teemadel kodus ei kõnelda. Koolis on loodud selleks tingimused, et laps saaks oma mõtteid vabalt väljendada ning teda ei naeruvääristataks emma-kumma avalduse pärast. „Laps võib siin öelda, et ma ei usu seda, ta võib seda öelda ja ta ei tunne ennast selle pärast halvasti, ja samamoodi võib teine laps öelda, et ta usub.“ (J4)

Kuigi meil on ühiskonnas usuvabadus, on lähtuvalt ajaloolisest paratamusest sõnal „usklik“ negatiivne konnotatsioon, mis aga võib kaasa tuua lapse eraldumise ja suhete katkemise tavakoolis. „Vestlus ühes tavalisel seltskonnas. Kus sa siis töötad? Mina, et X koolis. Mis kool? X kool, mis sa oled mingi usklik või? Peale seda olid suhted sassis.“ (J1)

Turvaline ja vaba õhustik tekib siis, kui teema on tuttav. Nii on kristliku kooli üheks ülesandeks anda ka teadmisi usu ja sellega seonduvate traditsioonide kohta: „Aga nõukaaeg on nii suure tühja augu jätnud, et

kalender kasvõi näiteks on kadunud. Mida me hakkame ootama näiteks advendis, et mitte päkapikke, vaid Jeesuse sündi.“ (J2)

Seega võib näha, et kristlike erakoolide roll on luua turvaline keskkond usu ja usuga seotud teemade vabaks väljenduseks, mis omakorda eeldab teadmisi usu kohta ja ka annab neid.

Neljas valdkond: kristlik inimesekäsitus

Kristlik inimesekäsitus lähtub sellest, et inimene on Jumala poolt loodud ja loodud Jumala näo järele (1Ms 1), mis tähendab, et inimesed on Jumala ees võrdsed ning meil kõigil on võimalus isiklikuks suhteks Jumalaga. Uus Testament lisab, et inimeses peaksid olema hoitud nii hing, vaim kui ka ihu (1Ts 5,23), mis rõhutab holistilist lähenemist inimesele – inimene on tervik.

Kristlikud koolid lähtuvad oma õppe- ja kasvatustöös, samuti keskkonna loomises nimelt kristlikust inimesekäsitlusest, kus ei jääda mitte üksnes teadmiste edastamise ja treenimise juurde, vaid lisatakse juurde ka hingehariduslikud¹⁸ aspektid. Kristlike koolide juhid rõhutavad, et kui lähtutakse põhimõttest, et kõik inimesed on Jumala ees võrdsed, siis kaaneb sellega ka vastastikune austus õpetajate ja õpilaste vahel, mis omakorda on aluseks terve minapildi tekkimisele.

„Siin me näeme, et lapsed tunnevad, et neid austatakse, et õpetaja austab neid, ja meie ootame, et nemad austaks õpetajat, et kui tekib selline terve õhkkond, siis tegelikult laps kasvab tervena. Ta on julge, ta on ettevõtlik ja see ongi selline üllatav, et me oleme ise ka teinekord üllatunud, et lapsed, kes tulevad, tõesti, meil siin klassis on väga vähe, 6-7-8 õpilast, ja nad lähevad suurde kooli ja nad on kas õpilasesinduses /.../ või ei lähevad gümnaasiumi ja kui õpetaja midagi küsib, siis on nemad ainsad, kes vastavad, asuvad dialoogi. Ja siis kõik vaatavad, et mis teil viga on. Nad on harjunud sellega, et nad on julged, et neid ei tehta maha, neid ei häbistata. Just anda sellist tervet kasvukeskkonda. Et see ei ole nagu kasvuhuones, see on

¹⁸ Hingeharidus on mõiste, mis hõlmab usuõpetusega seonduvat, kuid mitte üksnes kitsalt seda. Hingeharidus on kõik see, mis lisandub koolis teadmistele, see on tegelemine lapse hoiakute ja väärtustega, vastamine tema küsimustele, mis puudutavad inimeseksolemist ning tegutsemist siin Jumala loodud maailmas. Mõistet „hingeharidus“ kasutatakse sageli ka kristliku väärtuskasvatuse sünonüümina, kuigi alati ei ole tegu täieliku kattuvusega. (Autori selgitus)

pigem selline, et sa saad oma sellise terve, tugeva minapildi aluse.“ (J6)

„Laps on tervik, oluline on anda hingeharidust, kasvatada last tervikuna, siis saavad neist täisväärtuslikud kodanikud ühiskonnale. Ainult teadmistest ei piisa, tuleb näha ja arvesse võtta ka lapse tundeid ja mõtteid. /.../ Et hoitud oleks vaim, hing ja ihu.“ (J5) Lapse õpetamisel ja kasvatamisel on tähtsad nii teadmised kui ka kogemused, seetõttu on mõnede koolijuhtide arvates oluline näha, et just kristlikust inimesekäsitlusest on loomulik jõuda ainekeskselt õppelt inimesekesksesse õppele: „Me ei õpeta ainet, vaid kasvatame last /.../ me tähtsustame hingeharidust.“ (J2)

Kristlik inimesekäsitlus väljendub erineval moel ning kristlikud koolid võtavad jõudumööda enda kanda ka keerulisemaid ülesandeid. Nii rõhutab ühe kooli juhtkond vajadust aidata nõrgemaid, sageli ka neid, kel ei ole otsest defineeritud erivajadust, kuid kes on jäänud munitsipaalkoolis n-õ hammasrataste vahele. Erivajadustega tegelemine eeldab loomulikult pädevate tugispetsialistide võrgustiku olemasolu: „See on lastele, kellel tegelikult ühiskonnas ei ole kohta ... // peavad ise hakkama saama. /.../ Meil on nähtamatuid lapsi, kes on muudest koolidest tulnud. /.../ Õpiraskustega lapsi on meil 20%, kellel on selline erivajadus, mis vajab tuge.“ (J4)

Seega on rõhuasetus lapse terviklikul kasvatamisel, teadmistega samaväärselt rõhutatakse ka kogemuse ja hingehariduse rolli. Iga inimene – nii täiskasvanu kui ka laps – on kristlikus koolis nähtud Jumala erilise looduna, millest lähtuvalt on iga inimene väärtuslik.

Ühiskondlik lünk (auk) kui läbiv teema

Kui vaadelda kõiki ülaltoodud aspekte, siis võib neis näha ühte läbivat teemat ehk soovi luua nõukogude aja järgses ühiskonnas turvaliselt traditsionaalne, kristlikel väärtustel põhinev terviklik keskkond. Üks juhtkond kirjeldas osaks saanud ajaloolist paratamatust tabavalt kui **ühiskondlikku auku**, mille all mõeldakse nõukogudeaegse ateismipropaganda järelmõjusid ning peredelt ära võetud oskusi oma lapsi kristlikult kasvatada. See on seotud eespool toodud väitega, et pered ei suuda üldjuhul ise kristlikku kasvukeskkonda luua ning vajavad selleks tuge koolilt. Seda probleemi kohtame nii kristlike kui ka mittekristlike perede puhul. Kristliku kooli rolli nähaksegi nende teadmiste ja oskuste andjana, mis nõukogudeaegse

lünga tõttu on puudu jäänud, Nii kristlikud kui ka mittekristlikud vanemad, isegi kui nad sooviksid oma lastega neil teemadel rääkida, tunnevad, et nad ei oska seda valdkonda oma lapsele selgitada, nii nagu näitas ka üks eeltoodud vastus: „Väga paljud vanemad tulevad ka sellega, et teate, ma tahaks, aga ma ei oska. Ma ei oska nendel teemadel rääkida. See on konkreetne lünk siin ja seda pühapäevakool ei täida.“ (J1)

Kristlik kool on ka kristliku identiteedi tugevdaja ja selle mõtestaja ühiskonnas laiemalt, nimelt vahepealse „augu“ tõttu vajatakse säärast sõnavara ja arusaamist üha enam.

„Me oleme tagasi Rooma impeeriumi aegades, kus kristlased on muutunud vähemuseks, kus kristlased peavad oma rolli uuesti teadvustama. Omal ajal oli see mõistmine elementaarne, siis täna on situatsioon kardinaalselt teine.“ (J3)

Kõike seda soovivat on võimalik ellu viia vaid toetavas ja terviklikus keskkonnas, kus kristlik väärtuskasvatus hõlmab nii teadmised, kogemused kui ka kogu keskkonna, seda vaimses ja ka füüsilises mõttes. Kristliku kooli eesmärk on luua keskkond, mis võimaldab nii lapsel kui ka töötajal areneda terviklikult.

„Kui me räägime kristlikust koolist, siis me ei räägi ju sellest ainult usuõpetusest, see on üks osa. Me oleme enda jaoks selle lahti mõtestanud kolme sambaga: teadmised, kogemus, keskkond. Kõik need kolm mõjutavad ja on loomulik osa sellest lapse arengust. See on minu meelest see kõige tähtsam põhjus. Sellist keskkonda hetkel ei suuda enamik peresid luua ning kuna meil ei ole ka ühiskonna tasandil koolides võimalik seda sisse viia ja ma ei tea, kas see on ka vajalik, siis saavadki seda antud hetkel täita kristlikud koolid ja lasteaiad.“ (J1)

„Kristlikest koolidest otsitakse ka sellist turvalist ja rahulikku keskkonda, see on kas eesti või kogu ühiskonna/maailma närvilisus, killustatus, ebakindlus, kõik see, mis osa vanemaid hirmutab, ja kuidas seda last selle eest kaitsta.“ (J2)

See ongi keskkond, mis tagab kristlikest peredest tulnud lastele väärtusühitsuse, kus lapsed kasvavad turvaliselt ja kindlate piiridega kristliku väärtuskasvatuse kontekstis, kus ühtlasi on tagatud usuvabadus, kus usu-teemadel rääkimine on turvaline ning kus aidatakse lapsel kasvada terviklikuna, lähtudes tema vajadustest nii hinge, vaimu kui ihulise kasvamise vallas.

KOKKUVÕTE

Uuring EUU 2015 annab meile laiemat pildi sellest, mida ühiskond üldiselt kristlikelt koolidelt ootab. Tuleb tunnistada, et teadlikkus kristlikest koolidest ei ole veel liiga laialt levinud ja kuna mitmest koolist ei ole ka veel tulnud lõpetajaid, siis tõenäoliselt ollakse veidi ettevaatlikud ning küllap üldistatakse pigem oma kogemust lähtuvalt nendest koolidest, mis on pikemalt tegutsenud. Üldist positiivset suhtumist on aga tunduvalt rohkem kui valmisolekut lapsi neisse koolidesse panna. Siinkohal võib näha seost eestlaste üldise suhtumisega kirikusse, mida võib nimetada ka vikaarkristluseks. On hea, kui kristlikud koolid on olemas, säilitavad teatud traditsioonid ja annavad lastele vajalikku haridust, aga ise sellega seotud ei soovita olla.

Teine uuringust selgunud oluline punkt on see, et lastele eelistatakse tutvustada religiooni ja sellega seonduvat pigem vanemas eas, mis aga läheb vastuollu enamiku lapse arengu teooriatega. Seega võib väita, et üks kristlike koolide oluline roll on teadvustada ka laiemalt usulise arengu tähtsust ja hingehariduse mõju lapsele tervikuna.

Kui vaadata siinkohal kristlike koolide juhtkondade vastuseid, siis on nimelt just see teema, mille olulisust rõhutatakse läbivalt. Vaid koos eakohase hingeharidusega on võimalik tõeliselt täita põhikooli riikliku õppekavas kirjeldatud eesmärki: „Põhihariduses toetatakse võrdsel määral õpilase vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut“ (Põhikooli riiklik õppekava § 2 lg 1). Omaette küsimus on, kuidas tuua see teema laiemasse diskussiooni, praegu pakutakse seda siiski üksnes vaid oma kooli lastele, kuid laiem teadlikkus aitaks siinkohal kaasa koolide arengule tervikuna ning rikastaks tõeliselt Eesti haridusmaastikku.

Kristlike koolide juhtkondade vastuseid vaadates näeme ühelt poolt, et kristlikud koolid on olulised, kuna täidavad lünga, mida riik ei saa täita (ega peagi seda tegema): andma kristlikele peredele vabaduse valida oma lapsele sarnase väärtusmaailmaga haridustee ning pakkuda turvalist keskkonda usuga seonduvate teemade avamiseks. Teisalt on Eestis ühiskondliku religioonihariduse katkestuse tõttu kadunud järjepidevus religiooni ja usuga seonduvate teemade edasiandmiseks kodus. Kristlik kool saab selle lünga täita ning pakkuda peredele vahendeid ja võimalusi, kuidas neid soovitud teadmisi ja eluviisi lastele anda.

Kui vaadata Eestit teiste liberaalsete riikide taustal, kus kristlikud koolid on olnud ühiskonna normaalne osa juba pikka aega, siis on huvitav tõdeda, et teemad, millega kristlikud koolid silmitsi seisavad, on suuaresti sarnased. Seega siinkohal me ühiskondlikust lüngast rääkida ei saa. Pigem on küsimus selles, kas ja kuidas haakuvad liberaalsed väärtused ja kristlikud väärtused ning kas liberaalne maailm peaks endas sisaldama ka selliseid väärtusi, mis omakorda võivad teatud tingimustes välistada teisi. Rõhuasetust, et vanemal on õigus valida lapsele oma väärtustega kooskõlas olev haridus, näeme nii Eestis, Belgias kui ka Suurbritannias. Sellest tõukub omakorda küsimus, milline peaks olema selliste koolide rahastussüsteem. Siin oleks meil omajagu õppida Suurbritannia lahendusest, et otsustuskriteeriumiks ei peaks olema mitte niivõrd kooli kuulumine mõnda religioosesse kogukonda kui võrd pigem kooli avatus tundlikele teemadele, nagu sotsiaalne õigus, tolerants erinevate religioonide suhtes, oskus mõelda kriitiliselt ning avatus ja suunatus dialoogilisusele. Küllap aitaks kaasa ka Eesti kristlike üldhariduskoolide määratlemine mõõdukate usukoolidena, mis ehk vähendaks eestlaste hirmu ajupesuga ja laste otsustusõiguse äravõtmise ees. Küsimus, kas kristlik kool tegeleb indoktrineerimise, väärtuste selitamise, iseloomukasvatuse või millegi neljandaga, on asi, mis vajaks kindlasti laiemat avalikku selgitustööd. Omaette küsimus on ka Suurbritannia debatis mainitud jumalateenistuslik elu, mis kuulub olemuslikult kristliku kooli juurde. Küllap on ka see teema, mis vajab veel laiemat avamist ja selgitustööd.

Artiklis jäävad käsitlemata järgmised asjassepuutuvad teemad, mis kindlasti väärisksid edaspidist käsitlemist: kristlike koolide rahastamine liberaalses ühiskonnas, kuidas hinnata Eesti kristlike koole skaalal mõõdukas–tugev või kuidas peaksid kindlas väärtussüsteemis toimivad koolid suhestuma liberaalsete väärtustega laiemalt. Huvitav oli tõdeda, et juhtkondi intervjuuerides ei saa alati eristada juhtide endi ning neid mõjutavate poolte mõtteid, näiteks on raske lüüa lahku, millised on juhi ootused koolile ja millised lapsevanemate omad.

Oma doktoritöös plaanin käsitleda küsimust, kuidas koolid ise oma väärtusi sõnastavad ning mille poolest kristlike koolide väärtusemärgid erinevad üldhariduskoolide omadest ja mille poolest sarnanevad nendega, samuti analüüsida pikemalt EUU2015 tulemusi suhtumises kristlikesse koolidesse ja usulisse haridusse laiemalt.

Summary

The Role of the Christian Schools in liberal society, Estonian example

Most of the schools in Estonia are municipal schools and education is compulsory and free of charge until age 18. In recent years there has been a sudden rise in the number of Christian private schools.

This article questions the role of Christian schools in Estonia as a secular society. The answer to that question emanates mainly from the interviews I have conducted with the boards of the schools. For the background I looked into the Gallup “Life, Religion and Religious Life” that was held in the year 2015 by the Estonian Council of Churches. In order to get a broader look, I describe similar discussions in Great Britain and Belgium.

To summarise the outcomes from the interviews there were 4 themes that were emphasized a number of times:

- Unity in values both at home and in school
- Traditionalism that is known and secure
- The freedom and security to talk about faith and religion
- Christian perspective on human being

In addition, we have to cope with the dead hand of the Soviet times, and as there is a lack of knowledge about how to pass on information concerning faith and religion or how to practise religious education at home, so the Christian schools have to fill the gap and also help the families.

From the Gallup we can see that people still have a rather vague understanding of what is religious education or what is the concept of Christian schools. On the positive side we can see that people do think these schools need to exist as they enrich variety in our education. Most probably all the prejudices come from unawareness.

In comparison with Great Britain and Belgium we face rather similar questions even if they sometimes come from opposite directions. The main issues are how liberal and Christian values meet, what is the role of the parents/society, who should finance Christian schools, etc.

Bibliograafia

Artiklid

Altnurme, Lea. 2016. „Asenduskristlus“. *Kuhu lähed, Maarjamaa? Quo vadis Terra Mariana?*, toim. Eerik Jõks. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu.

- Burtonwood, Neil. 2003. „Social Cohesion, Autonomy and the Liberal Defence of Faith Schools“. *Journal of Philosophy of Education*. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.00336>.
- Cairns, Jo; Roy Gardner; Denis Lawton. 2004. *Faith Schools | Consensus or Conflict?* London: Routledge.
- Dagovitz, Alan. 2004. „When choice does not matter: Political liberalism, religion and the faith school debate“. *Journal of Philosophy of Education*. <https://doi.org/10.1111/j.0309-8249.2004.00373.x>.
- Davie, Grace. 2010. „Vicarious Religion: A Response“. *Journal of Contemporary Religion* 25 (May): 261–66. <https://doi.org/10.1080/13537901003750944>.
- Franken, Leni. 2016. „In Favor of a Shift, Against Elimination: The Future of RE in Catholic Schools in XXI Century Belgium“. *Usuteaduslik Ajakiri* 1/2016 (69): 13.
- Gagliarducci, Andrea. 2016. „Are religious teachers being eradicated from Belgian schools?“ Catholic News Agency, 13. juuli 2016. <https://www.catholicnewsagency.com/news/are-religious-teachers-being-eradicated-from-belgian-schools-15877>.
- Jackson, Robert. 2003. „Should the State Fund Faith Based Schools? A Review of the Arguments“. *British Journal of Religious Education* 25 (2): 89–102. <https://doi.org/10.1080/0141620030250202>.
- Jong, Johan de, Ger Snik. 2002. „Why Should States Fund Denominational Schools?“ *Journal of Philosophy of Education* 36 (4): 573–87.
- Maasoo, Kai. 2015. „Elust, usust ja usuelust 2015“. Religioonisotsioloogilise uuringu „Elust, usust ja usuelust 2015“ tulemuste esmatutvustus, juuni 15. http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Elus,%20usust%20ja%20usuelust_2015_ESITLUS_FINAL.pdf.
- Perry, Michael J. 2010. *The Political Morality of Liberal Democracy*. Cambridge University Press.

Seadused

Põhikooli riiklik õppekava
Erakooliseadus

Veebilehed

Haridus- ja teadusministeerium. 2016/2017. õppeaasta arvudes. https://www.hm.ee/sites/default/files/2016-2017-oppeaasta_arvudes.pdf
2.05.2017

Eesti Kirikute Nõukogu koduleht http://ekn.ee/inc.toovaldkond.php?leht=T%F6%F6valdkonnad&alamleht=RELIGIOONISOTSIOLOOGIA&id_toovaldkond=6 29.05.2017

Eesti Kristlike Erakoolide koduleht <http://www.kristlik.edu.ee/new/kool/>
27.03.2017

Westminster Faith Debates <http://faithdebates.org.uk/debates/2012-debates/religion-and-public-life/richard-dawkins-faith-in-schools/#>
27.03.2017;

Küsitlused

Eesti Kirikute Nõukogu tellitud küsitlus „Elust, usust, usuelust“. 2015. Teostaja: SaarPoll OÜ.

Autori läbiviidud küsitlus

J1–J6: kuue kooli juhtkondadega läbiviidud intervjuud, sügis 2015 – kevad 2017;

LV1–LV6: kuue kooli lapsevanematega läbiviidud küsitlus, sügis 2015